

טיפוח מצפן פנימי אותנטי כמשימה מרכזית של חינוך הומניסטי תומך אוטונומיה

אבי עשור ונעם יצחקי
אוניברסיטת בן גוריון בנגב

טיפוח אוטונומיה היא מטרה חינוכית שמחנכים והורים רבים שואפים אליה, ומהווה אחד מיסודות החינוך ההומניסטי. יתר-על-כן, היא תנאי חיוני להתפתחות אישית ורווחה נפשית, וכן לקידומה של חברה המאפשרת מחשבה חופשית ושמירה על זכויות אדם אוניברסליות. אולם, למרות חשיבות העניין, נראה שיש מידה רבה של חוסר בהירות וחוסר ידע בנושא זה, ומערכת החינוך רחוקה מקידום אופטימלי של מטרה זו.

לפיכך, בפרק זה ננסה להבהיר ולהביא מידע מחקרי המתייחס לשלושה היבטים חשובים של טיפוח אוטונומיה אצל תלמידים וילדים:

- א. מהו תפקוד אוטונומי? מה צריך לטפח כאשר מטפחים יכולת לתפקוד אוטונומי?
- ב. מדוע חשוב לטפח תפקוד אוטונומי?
- ג. מה ניתן לעשות כדי לתמוך בהתפתחות תפקוד אוטונומי אצל ילדים ותלמידים?

הדיון בשלושת השאלות האלו יתבסס בעיקר על תיאוריית ההכוונה העצמית (Ryan & Deci, 2000), ופיתוחים עדכניים הקשורים לתיאוריה זו שעושים עשור ועמיתיו (ראה עשור, 2000, 2004, 2015, 2018a, 2018b). בהתאם לתפיסות אלו, נציג את התפקוד האוטונומי לא רק כיכולת או ערך, אלא גם כצורך אנושי בסיסי, אשר במרכזו עומד הגיבוש והמימוש של מצפן פנימי אותנטי. ספציפית, נסביר מהו המצפן הפנימי האותנטי ומהו חלקו בתפקוד אוטונומי, מדוע המצפן הפנימי חשוב, ומה ניתן לעשות כדי לתמוך בהתפתחות המצפן הפנימי האותנטי במערכת החינוך.

תפקוד אוטונומי כתפקוד המשקף הכוונה עצמית אותנטית

בעקבות ראיין ודסי (Ryan & Deci, 2000), מיל (Mill, 1947), ואבריס (1987), עשור (Assor, 2018a) רואה תפקוד אוטונומי ככזה שבו שיש לאדם יכולת לכוון את עצמו ולווסת את התנהגותו באופן שמשקף ומקדם את מה שחשוב לאדם באמת (כלומר, מה שהאדם צריך ומעריך באמת). עשור קורא לתפקוד כזה "הכוונה עצמית אמיתית". לפי תפיסה זו, תפקוד שיש בו הכוונה עצמית "אמיתית" (כלומר, אותנטית או אוטונומית), כולל בתוכו שני מרכיבים: (1) האדם מכוון את התנהגותו והחלטותיו בהתאם ליעדים או סטנדרטים כלשהם, ו (2) היעדים או סטנדרטים אשר מכוונים את ההתנהגות וההחלטות משקפים את הצרכים הבסיסיים האמיתיים של האדם (Vansteenkiste & Ryan, 2013), את מי שהאדם באמת רוצה להיות, ואת מה שהוא רוצה לעשות (ראה ראיין ודסי, 2017). מכאן נובע שגם כאשר קיימת רמה גבוהה של הכוונה עצמית, הכוונה כזו יכולה להיות גם לא אותנטית (אפילו מזויפת). כך, בעוד שבהכוונה עצמית אותנטית מי שמכוון את ההתנהגות זה ה"עצמי האמיתי" בהתאם לצרכים, הערכים ונטיות העניין האותנטיות שלו, הרי שבהכוונה עצמית לא אותנטית, מי שמכוון את ההתנהגות זה ה"עצמי הלא אותנטי" אולי אפילו העצמי המזויף (ראה ויניקוט וקוהוט; 1960, Winnicott, 1979; Kohut). בהתאם לגישה זו, ניתן להבחין בין רמות שונות של הכוונה עצמית, המשתרעות על ציר הנע בין הכוונה עצמית מזויפת להכוונה עצמית אותנטית. חשוב לומר כי אותו אדם יכול בהקשרים מסוימים לפעול בדרך של הכוונה עצמית אותנטית ובהקשרים אחרים לפעול בדרך של הכוונה עצמית לא אותנטית.

היכולת להכוונה עצמית אותנטית כמובן אינה מותנה רק בזיהוי צרכים וערכים אותנטיים אשר ידריכו את ההכוונה העצמית. ראשית, כדי שאדם יוכל לכוון את עצמו נדרשת סביבה אשר מאפשרת הכוונה עצמית; דהיינו חופש לבחור, ליזום ולכוון את עצמו. בנוסף, נדרשת יכולת שליטה וויסות עצמי, יכולת תכנון, ידע על דרכי פעולה אשר יכולות לקדם מימוש צרכים בסיסיים, ועוד. אולם, מכיוון שזיהוי צרכים אותנטיים הוא התנאי הראשון להכוונה עצמית אותנטית, במאמר הנוכחי נתרכז בנושא זה.

מצפן פנימי אותנטי: ערכים, שאיפות מספקות צרכים, נטיות עניין, ומטרות - שעוזרים לדעת מה חשוב לנו באמת

עשור (Assor, 2018) טוען כי על מנת שבני אדם יוכלו לכוון את עצמם לפעול באופן אשר יורגש כאותנטי ומספק מאוד, הם חייבים לפתח מבנים קוגניטיביים-רגשיים שיפעלו כמו מצפן אשר מיידע אותם מה נכון לעשות במצבים מורכבים. מבנים אלו משמשים כמעין "מצפן פנימי אותנטי", וכך הם גם נתפסים ומורגשים בחוויה שלנו (להרחבה ראו: Assor, 2018a, 2018b). כך, אנשים שפתחו את המבנים האלו מרגישים שיש משהו כמו "מצפן פנימי", אשר נותן להם כוון שהם

מזדהים איתו באופן עמוק. תרשים המציג את המבנים שעומדים ביסוד התפיסה וההרגשה שיש לנו מצפן הפנימי אותנטי מופיע למטה. התפיסה וההרגשה שיש לנו מצפן פנימי אותנטי המתפקד ברמה גבוהה כולל מבוססת על קיום של שני סוגי מבנים פסיכולוגיים: תשתית, ומטרות הנגזרות מהתשתית. התשתית כוללת שלושה מרכיבים: ערכים אותנטיים, שאיפות מספקות צרכים, ונטיות עניין. נציג עתה את שלושת מרכיבי התשתית העומדים ביסוד החוויה של קיום מצפן פנימי: ערכים, שאיפות, ונטיות עניין.

מבנים המאפשרים הרגשה שיש לי מצפן פנימי אותנטי

ערכים פנימיים אוטונומיים. ערכים הם אמונות לגבי התנהגות ראויה ולעיתים קשה לביצוע, אשר גורמת לנו להעריך את מי שמבצע אותה (למרות קשיים או פיתויים) ולראות אותו כאיש בעל סגולות (virtuous) אם הוא מתנהג כך לאורך זמן. על פי תיאוריית ההכוונה העצמית (ראיין ודסי, 2017), ניתן להבחין בין ערכים אותנטיים לערכים לא אותנטיים. מידת האותנטיות של הערך היא תוצר של שני גורמים: סוג הערך (ערך פנימי או חיצוני) ומניעים להפגנתו. בתחום של סוג הערך, ניתן להבחין בין ערכים פנימיים לחיצוניים. ערכים פנימיים חשובים הם רגישות ועזרה לאחר, הוגנות, תרומה לקהילה, שליטה ברגשות שליליים קיצוניים, בריאות, עבודה מספקת התורמת לתחושת עניין ומסוגלות, ואולי גם אסרטיביות ונאמנות לעצמך (אותנטיות). נראה כי הערכים הפנימיים החשובים ביותר עבור המצפן הפנימי, כאלו שחייבים להתחיל להתפתח מוקדם, וכחשובים בכל החברות, הם ערכים של פרו-סוציאליות והוגנות. ערכים חיצוניים חשובים הם: כבוד, פרסום, הופעה חיצונית מרשימה ביותר, והון עתק. ערכים פנימיים נחשבים למספקים יותר כי לאורך זמן הם תורמים יותר לסיפוק הצרכים הבסיסיים בקשר, שייכות, מסוגלות וחופש לכוון ולבטא את עצמך. מצפן פנימי הוא אותנטי רק אם הוא מתמקד בעיקר בערכים פנימיים. אולם פנימיות הערכים אינה תנאי מספיק לאותנטיות של המצפן הפנימי. בנוסף, חשוב שהערכים יופגמו מתוך רצון אוטונומי. כלומר, בגלל הבנה והרגשה שהם נכונים וראויים, בניגוד למצב בו הערכים מופגמים עקב איומים, פרסים, בוש או אשמה עקב אי החזקה בערך, או רצון למנוע איבוד אהבה של אנשים שחשובים לאדם (לדוגמא, הורים). לסיכום, אחד משלושת המרכיבים העומדים ביסוד החוויה או התפיסה שיש לנו מצפן פנימי אותנטי הוא ערכים פנימיים שהופגמו עקב הכרה בחשיבותם ולא בגלל לחצים חיצוניים או תוך-אישיים.

שאיפות חיים המספקות צרכים בסיסיים. מרכיב שני של תשתית המצפן הפנימי האותנטי הן שאיפות חיים שיכולות לספק צרכים בסיסיים. שאיפות כאלו, כאשר הן מתממשות, גורמות לנו להרגיש תחושה עמוקה של קשר, שייכות, בטחון, מסוגלות וחופש. כתוצאה מכך, הן גורמות לנו להרגיש אנרגטיים, חיוניים, שלווים, מסופקים, או מאושרים. בשונה מערכים הממוקדים בהתנהגויות שאנו מעריכים במיוחד ואנו מצפים קודם כל מעצמנו, שאיפות מספקות צרכים מתייחסות להתנסויות רצויות או מצבים שאנו שואפים להיות בהם, ולדברים שאנו רוצים וצריכים מהסביבה (תשומות); וכמובן להתנסויות, מצבים, ותשומות שאנו רוצים להימנע מהם. לדוגמא: שאיפה ליצור קשר עמוק עם אדם קרוב (בן זוג, חבר), להיות חלק מקבוצה או קהילה שנותנת לך תחושת קבלה ושייכות, למצוא עבודה שבה יהיה לך מעניין, להשיג בטחון כלכלי

ופיזי ועוד. בשונה מערכים, לא מדובר כאן בהתנהגויות שבהכרח תורמות להערכה עצמית ולעיתים לתחושה של משמעות. אלו דברים שאדם רוצה וצריך כדי להרגיש יחסית נינוח ורגוע, ולעיתים גם מאושר, אבל בשונה מערך, לא חייבת להיות תחושה של התגברות על קושי.

נטיות עניין. מרכיב שלישי של תשתית המצפן הפנימי הן נטיות עניין: נושאים ופעילויות שאדם מוצא כמעניינים עבורו ולעיתים קרובות גם כתורמים לתחושת מסוגלות. המקור הפסיכולוגי לתחושות של עניין הוא מורכב, ויש תיאוריות שונות בנושא. אולם, יש מחקר רב המלמד על התרומה של מעורבות בפעולות שיש בהן עניין פנימי לרווחה נפשית של העוסקים בהן. מדובר בעניין שאינו תלוי בתגמולים שלא קשורים לפעולה. לדוגמא, תלמיד משקיע בלימוד נושא מסוים כי זה ממש מעניין אותו ולא כדי לקבל ציון או תגמול חומרי מהוריו.

כפי שמודגם בתרשים 1, קיום תשתית יציבה של מצפן פנימי מאפשר, החל מגיל ההתבגרות, לפתח מטרות ארוכות טווח ומחויבויות, לגבי פעילויות, מסלולים, סביבות, שהאדם רוצה לפתח, להיכנס אליהם או להשתלב בהם (לימודים, עבודה, תחביבים, פעילות התנדבותיות, קבוצות חברתיות, פעילויות תרבותיות, אידיאולוגיות, ו/או פוליטיות, יחסים זוגיים שמשקפים את הערכים והצרכים של האדם, ועוד). לדוגמא, אדם שיש לו ערכים פנימיים שהופנמו בדרך אוטונומית בתחום ההתחשבות והרגישות באחר, ויש לו גם תחושת מסוגלות ועניין בלימוד שפות, יכול לפתח מסלול לימודים והתנדבות בתחום העבודה עם פליטים ולחתור למטרה של עבודה בתחום זה בתום לימודיו. העבודה בתחום תאפשר לו לבטא את ערכיו, וכן להרגיש תחושת מסוגלות ועניין. אם יש לאותו אדם גם שאיפה חזקה לתחושת שייכות ומקובלות חברתית, הוא גם יחתור להתנסויות ולמסגרת עבודה שמאפשרות סיפוק השאיפה הזו, בניגוד לעבודה שבה עיקר העיסוק הוא לבד מול מחשב.

מדוע חשוב שיהיה לנו מצפן פנימי אוטונומי?

חשיבות קיום מצפן פנימי אוטונומי היא, לכאורה דבר מובן מאליה למי שמעוניין בקידום תפקוד שיש בו הכוונה עצמית אוטונומית. ובכל זאת, מדוע הכוונה עצמית אוטונומית היא עניין חשוב? תשובה אחת, בה לא נדון כאן, היא שהכוונה עצמית אוטונומית היא אחד הבסיסים של דמוקרטיה ליברלית, מחשבה חופשית, מאבק על חופש מעריצות, וזכויות אדם אוניברסליות. אולם, מעבר לפן החברתי – מדיני, יש להכוונה עצמית אוטונומית חשיבות רבה גם כגורם חשוב של התפתחות אישית, תפקוד אופטימלי, ורווחה נפשית. סיכום של התרומות הפסיכולוגיות של המצפן הפנימי האוטונומי מופיע בתרשים מספר 2.

תחושה של מצפן פנימי אוטונומי כמקור לרווחה נפשית, תפקוד מיטבי וחוסן

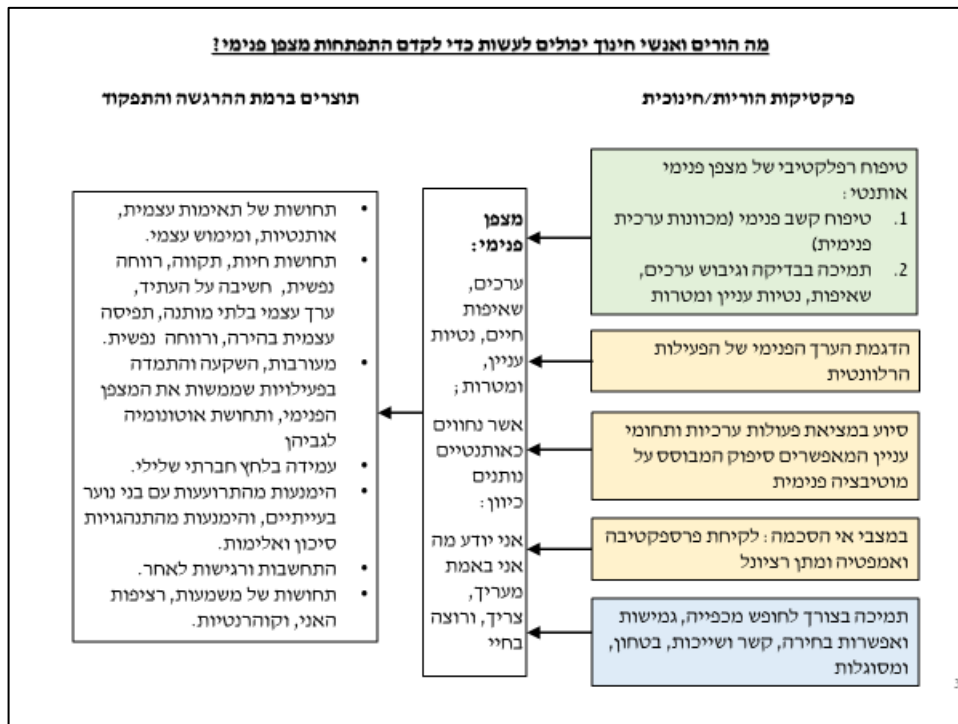
נזכיר עכשיו כמה מהתרומות האלו. ראשית, אנחנו מניחים כי קיום של מצפן פנימי הכולל ערכים אוטונומיים, שאיפות מספקות צרכים, ונטיות עניין הוא צורך אנושי בסיסי. כאשר קיים מצפן פנימי כזה אנשים מרגישים תחושה של חיות, אנרגיה, מוטיבציה לפעול ולהשקיע בפעולות שונות, תחושה של אותנטיות והתאמה בין החלטותיך ופעולותיך לבין מי

שאתה באמת, ובאופן כללי רווחה נפשית גדולה יותר. קיום המצפן האוטונומי גם תורם לתחושת המשכיות ורציפות האני, וכן לתחושת משמעות שכן הפעולות השונות שאני עושה אינן יחידות נפרדות בלתי קשורות או סותרות, אלא הן מצטרפות יחד למשהו משמעותי. המשמעות נגזרת מהערכים, משאיפות החיים ומנטיות העניין.

המצפן הפנימי גם מאפשר השקעה והתמדה בפעולות המקדמות ומבטאות את המטרות והמחויבויות הנגזרות מתשתית המצפן. כמו כן, קיום המצפן מאפשר התנגדות ללחצים ולהשפעות שליליות של בני גיל, ולמשיכה להתנהגויות סיכון מרגשות. כאשר המצפן הפנימי הוא חלש או לא אותנטי, יש פגיעה בחיות, בנכונות להשקיע בפעולות, ברווחה נפשית, וביכולת להתנגד ללחצים ולהשפעות שליליות של בני גיל. מעבר לכך, כאשר המצפן הפנימי הוא חלש או מבלבל, יכולה להופיע התופעה של מנוס מחופש (פרום, 1943). דרך אחת להימלט מהחופש והבלבול שהוא יוצר בהעדר מצפן פנימי היא לנהות אחרי מנהיגים וכתות המספקים מצפן תחליפי ומחלצים אותנו מבלבול וחסר משמעות. דרך נוספת היא להשתעבד למותגים ואופנות יוקרתיות (אחידות אוטומטית). במקרים מסוימים גם בלבול זהות וויתור על שאיפות ומחויבויות משקפות זהות. קיום מצפן פנימי חשוב במיוחד בתקופה הפוסט מודרנית שבה יש הרבה בלבול באשר לערכים ומטרות שבאמת ראוי להחזיק ולהשקיע בהם.

מה ניתן לעשות כדי לתמוך בהתפתחות מצפן פנימי אוטונומי אצל ילדים ותלמידים?

תרשים מספר 3 מציג חמישה סוגי פרקטיקות הוריות וחינוכיות שיכולות לקדם צמיחת מצפן פנימי אוטונומי אצל ילדים ותלמידים. הפרקטיקות הבסיסיות יותר מופיעות בתחתית התרשים, והן גם כאלו שחשוב להתחיל בהן בתקופת הילדות המוקדמת. הפרקטיקות המופיעות בחלק העליון (במיוחד תמיכה בבדיקה וגיבוש של ערכים) חשובות במיוחד בגיל ההתבגרות.

1. **תמיכה בצרכים בסיסיים.** פרקטיקה זו כוללת תמיכה בצורך של חופש להכוננה וביטוי עצמי, קשר ושייכות, בטחון ומסוגלות. כאשר צרכים אלו אינם מסופקים הילד אינו פנוי לבדיקה ולגיבוש של ערכים, נטיות עניין ושאיות. מעבר לכך, נמצא כי כאשר יש איום על צרכים בסיסיים יש נטייה לאמץ ערכים חיצוניים כגון יוקרה ומעמד כדרך לפצות על הפגיעה בצרכים (ראיין ודסי, 2017). בהקשר של גיבוש נטיות עניין, חשוב במיוחד לאפשר חופש לחקור פעילויות שונות. בתחום גיבוש בערכים חשוב לאפשר ביטוי על שאלות לגבי ערכים מקובלים, כדי שהילד לא ירגיש שהוא חייב להפנים ערכים מסוימים משום שהם מעבר לכל דיון והפנמתם היא תנאי לקבלה חברתית.

2. **לקיחת פרספקטיבה, ואמפטיה ומתן רציונל במצבי אי הסכמה.** פרקטיקות אלו מתייחסות למצבים בהם יש אי הסכמה בין הילד למחנך או הורה. במצב זה חשוב שהמבוגר ינסה להבין את הפרספקטיבה של הילד ללא האשמה ותוך הכרה באפשרות שהמבוגר טועה בהבנתו את המצב. במידה שאחרי בדיקה לא שיפוטית, עדיין יש חוסר הסכמה בין המבוגר לילד,

חשוב שהמבוגר ינסה להבין את נקודת המבט שלי הילד, אילו תפיסות, רגשות או צרכים עומדים ביסוד גישתו של הילד. כאשר המבוגר מבין את המניעים או השיקולים העומדים ביסוד עמדתו של הילד, חשוב שלא יבטל את השיקולים, הרגשות והצרכים האלו, לא יגנה את הילד בגללם, ואף יכיר בלגיטימיות שלהם. כל זאת, תוך שהוא עדיין לא מקבל את העמדה של הילד ואת התנהגות שנובעת ממנה, מסביר מדוע ההתנהגות לא קבילה, ועוזר לגבש התנהגות יותר בונה. לדוגמא, ילד שמרגיש שהמורה מפלה אותה עקב מוצאו או מראהו ואז הוא מפריע בשעוריה וגם מפעיל אלימות פיזית ומילולית נגד המורה. במקרה כזה, חשוב שהורה או המחנכת יקבלו ויבינו את הרגשות העומדים ביסוד תגובת הילד, יסבירו מדוע ההתנהגות של הילד בעייתית, ויעזרו לילד לגבש תגובה פחות פוגענית ויותר אפקטיבית.

3. **סיוע במציאת פעולות ערכיות ותחומי עניין המאפשרים סיפוק המבוסס על מוטיבציה פנימית.** על מנת שערך או נטיית עניין יהפכו לחלק מהמצפן הפנימי האוטנטי, הילד צריך להרגיש שהם מביאים לסיפוק צרכים בסיסיים או מעניינים. לכן, חשוב שילד כזה יהיו התנסויות שמלמדות אותו שפעולות המשקפות ערכים פנימיים או נטיות עניין אכן יכולות להיות מספקות בפני עצמן ולא כאמצעי להשגת סיפוקים שלא קשורים לפעולה או לערך. לדוגמא, התנסות בחונכות שבה הילד מצליח לקדם ילד אחר מקדמת הפנמה אוטונומית של הערך של עזרה לאחר ותרומה לקהילה בגלל הסיפוק שהפעילות מביאה. זאת בשונה ממצב בו הפעילות נעשית כדי לזכות בשבחים או הטבות חומריות. בדומה לכך, ילד שמוצא עניין וסיפוק בלימוד נגינה ואינו עושה זאת כדי לקבל שבחים או תגמולים חומריים.

4. **הדגמת הערך הפנימי של ערכים פנימיים.** פעולה לאור ערכים פנימיים כרוכה לעיתים בקשיים ומחירים, כאשר הסיפוק לעיתים קרובות אינו מיידי. כך אדם שעוסק בפעילות לטובת הקהילה או בהתנדבות יכול במקרים רבים להיחשף להתנגדויות וקשיים. על מנת שערכים אלו יופנמו באופן רצוני, חשוב שהילד ישתכנע בחשיבותם ובתרומתם, למרות הקשיים הכרוכים בהחזקה בהם. מקור מרכזי של מוטיבציה להפנים ערכים אלו הוא הדגמה הורית או מורית המראה, שעל אף הקשיים או המחירים, פעולה בהתאם לערכים האלו מביאה לסיפוק רב לאורך זמן. על כן חשוב שילדים יחשפו לסוג הדגמה כזה. מחקרים שנעשו לאחרונה (ראה עשור, 2018a) תומכים בתפיסה זו, ומצביעים שהיא בעלת חשיבות מיוחדת בקידום המצפן הפנימי האוטנטי. מכאן נובע שעל מנת שמחנכים יוכלו לקדם התהוות מצפן פנימי אוטנטי אצל תלמידיהם, הם צריכים ראשית לפתח בעצמם מצפן פנימי אוטנטי, ושנית לממש את המצפן הזה בהתנהגותם.

5. **טיפוח רפלקטיבי של המצפן הפנימי.** מושג זה כולל שתי תת-פרקטיקות אשר תומכות באופן אקטיבי בחיזוק המצפן הפנימי, ואשר הולכות ונעשות חשובות יותר במהלך ההתבגרות והבגרות הצעירה:

א. **טיפוח קשב פנימי (מכוונות ערכית פנימית):** מושג זה מתייחס לחיזוק הנטייה והיכולת של המתבגר

להקשיב ולזהות צרכים, ערכים ומטרות אוטנטיים שלו, במיוחד במצבי לחץ חברתי ונוכח החלטות קשות. במצבים אלו המחנך או הילד צריך להפנות את הילד אל המצפן הפנימי שלו, מה חשוב לו באמת, מה נכון וראוי בעיניו. זאת בניגוד לפעולה שמטרתה לשמר פופולריות חברתית גם במחיר סטייה מערכים חשובים. מרכיב נוסף הוא חיזוק יכולתו של הילד לשאת בלבול ואי ודאות, אשר עלולים להביא להפסקה בטרם עת של תהליכי הקשב הפנימי. זאת על ידי מתן לגיטימציה לתחושת של בלבול ולחץ בעת קבלת החלטות, וכן על ידי הבעת אמון ביכולתו של הילד להתמודד עם מצב הלחץ הזה.

ב. **תמיכה בבדיקת המצפן הפנימי:** מושג זה מתייחס לתגובות מחנכים והורים אשר מסייעות לילד להבהיר לעצמו מה חשוב לו באמת, עד כמה השאיפות והמטרות שלו משקפות את ערכיו ונטיות העניין שלו, ועד כמה הן ריאליות. תמיכה כזו יכולה לכלול שיחות בין הילד להוריו למחנכיו הנעשות באווירה תומכת אוטונומיה המכבדת את שאיפות הילד ומטרותיו, אבל גם מעלה שאלות מאתגרות. מרכיב עוד יותר חשוב הוא עידוד בדיקה של הערכים, השאיפות, נטיות העניין, והמטרות והתכניות הנגזרות מהן באמצעות שיחות עם אנשים בעלי גישות שונות (כולל כאלו ששונות מגישת ההורה), התנסויות בקונטקסטים שונים, קריאת מגוון גישות, ועוד.

סיכום

מטרתו המרכזית של פרק זה היא להבהיר את חשיבות התפיסה והחוויה של קיום מצפן פנימי בטפוח תחושת אוטונומיה ותפקוד אוטונומי ומיטבי של בני אדם, במיוחד בחברה הפוסט מודרנית בה ילדים ובני נוער נחשפים לערכים סותרים ואינם יכולים יותר להסתמך על סמכויות מוחלטות. הסברנו כי החוויה של קיום מצפן פנימי מבוססת על תשתית הכוללת ערכים פנימיים אוטונומיים, שאיפות המספקות צרכים פסיכולוגיים בסיסיים, ונטיות עניין אוטונומיות, המשמשות בסיס לעצוב מטרות ומחויבויות אוטונומיות. הבחנו בין מצפן פנימי אוטנטי אשר בו הערכים,

השאיפות, נטיות העניין והמטרות התפתחו באופן רצוני, על בסיס התנסויות מספקות ולמלמדות, בדיקה, רפלקציה והפנמה רצונית ומושכלת. זאת, לעומת מצפן לא אותנטי שהתפתח כדי לרצות סוכני חברות שונים (הורים מחנכים, בני גיל, לחצים שמקורה בתרבות השולטת בסביבת הילד). הראנו כי יש מחקר התומך בתפיסה לפיה קיומו מצפן פנימי אותנטי מקדם רווחה נפשית ותפקוד אופטימאלי. סיימנו בהצגה של חמש פרקטיקות חינוך התומכות בהתפתחות מצפן פנימי אותנטי. יישום של פרקטיקות אלו הוא אתגר מורכב.

התמקדות בקידום מצפן פנימי אותנטי באמצעות הפרקטיקות החינוכיות האלו, צריכה לדעתנו להיות במרכז החזון החינוכי של מערכת החינוך הישראלית במאה ה-21. חשוב לציין כי על מנת שמחנכים יוכלו לקדם התהוות מצפן פנימי אותנטי אצל תלמידיהם, הם צריכים ראשית לפתח בעצמם מצפן פנימי אותנטי. פיתוח מצפן פנימי כזה צריך להיות אתגר מרכזי במערכת החינוך הישראלית. כאשר מצפן כזה מתפתח, ומקבל אפשרות לפעול, יצטמצם מאד הצורך במערכות אכיפה ובקרה המבוססות על בדיקות והשוואות המתפרסמות בציבור ומנסות לקדם את החינוך באמצעים לחץ. האתגר למערכת החינוך הוא, אם כן, לפתח דרכים לתמוך בגיבוש ובמימוש המצפן הפנימי האותנטי של מורים ומנהלים, אשר באמצעות חמשת הפרקטיקות שתוארו לעיל, יוכלו אז לתמוך בהתהוות מצפן פנימי אצל ילדים ובני נער.

ביבליוגרפיה

- עשור, א'. (2001). טיפוח מוטיבציה פנימית ללמידה בבית הספר. *חינוך החשיבה* 20, 167 – 190.
- עשור, א'. (2004). בית ספר התומך בצרכים נפשיים ומקדם קשב לעצמי ולאחר. בתוך, ר' אבירם (עורך), *בית הספר העתידי*, תל אביב: מסדה.
- עשור, א. (2013). רצף הוראה מקדם הנעה. *הד החינוך*, אפריל, 96-99.
- Assor, A. (2018). The Striving to Develop an Authentic Inner-Compass as a Key Component of Adolescents' Need for Autonomy: Parental Antecedents and Effects on Identity, well-Being, and Resilience. In B. Soenens, M. Vansteenkiste, & S. Van Petegem (Eds.), *Autonomy in adolescent development: Toward conceptual clarity* (pp. 135-160). New York: Routledge
- Assor, A. (2015). An instruction sequence promoting autonomous motivation for coping with challenging learning tasks. In J. Wang, L. W. Chia, and R. Ryan. *Building autonomous learners: Research and practical perspectives using self-determination theory*. Springer.
- Assor, A. (2012). Allowing choice and nurturing an inner compass: Educational practices supporting students' need for autonomy. In S. L. Christenson, A. L. Reschly, & C. Wylie (Eds.), *The handbook of research on student engagement* (pp. 421-438). New York: Springer Science.
- Aviram, A. (1986) The paradoxes of education for democracy, or: the tragic dilemmas of the modern liberal educator, *Journal of Philosophy of Education*, 20(2), 187–199.
- Kohut, H. (1979). The two analyses of Mr Z. *International Journal of Psycho-Analysis* 60, 3-27.
- Mill, J. S. (1947). *On Liberty*. New York: Appleton-Century-Crofts.
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American psychologist*, 55(1), 68.
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2017). *Self-determination theory: Basic psychological needs in motivation, development, and wellness*. New York, NY: Guilford Press.

- Vansteenkiste, M., & Ryan, R. M. (2013). On psychological growth and vulnerability: Basic psychological need satisfaction and need frustration as a unifying principle. *Journal of psychotherapy integration, 23*(3), 263
- Winnicott, D. W. (1965). "Ego distortion in terms of true and false self". *The Maturation Process and the Facilitating Environment: Studies in the Theory of Emotional Development*. New York: International Universities Press, Inc: 140–157.

Scheme of the Authentic Inner Compass (AIC):
Gradually developing emotionally laden **knowledge** stucture:

AIC Foundation (3-4 components)

Derived Preferences

1. **Valued Virtues**: Behaviors perceived as truly **worthy, virtuous, desirable, &** behaviors that are unacceptable.

2. **Basic Need-Satisfying Life-Aspirations**: What we think we need to feel **deeply related, belonging, safe, competent, & uncontrolled; hence vital, content, happy** (partial overlap with 1)

3. **Intrinsic interests**

Personal temperament dispositions, sensitives, capacities (?)

4. **Autonomous Long term goals & commitments.**

Also: **Preferred activities, contexts, relationships, group affiliations**);

Selected based on extent to which they allow realization of components 1–4, considering one’s external & personal constraints & affordances